

VANG

HUISHOUDELIJK AFVAL

Handreiking aanpak vervuiling gft-afval Aan de slag met de kwaliteit van gft-afval

Uitvoeringsprogramma VANG HHA
April 2020

Colofon

Titel document: Handreiking aanpak vervuiling gft-afval
Opdrachtgever: VANG-HHA
Auteur: De Afvalspiegel
Datum: 20 april 2020

Inhoud

1.	Inleiding	4
1.1	Van maatwerktrajecten tot een handreiking.....	4
1.2	De maatwerktrajecten.....	5
1.3	Acties per maatwerktraject/ gemeente.....	6
2.	Stappenplan	7
2.1	Informatie verzamelen.....	7
2.2	Volg de keten.....	7
2.3	Bepalen controle en handhaving	9
2.4	Keuze communicatiestrategie	10
2.5	Afspraken vastleggen in contracten	11

Leeswijzer

Deze handreiking bestaat uit twee onderdelen. Deel 1 is van inleidende aard. Hierin wordt de aanleiding besproken, de totstandkoming van de handreiking ofwel methode, een introductie van de cases en de genomen acties per maatwerktraject/gemeente. Deel 2 gaat verder in op hoe men een maatwerktraject kan uitvoeren. Wat zijn de te nemen stappen, mogelijke interventies en strategieën met bijpassende voorbeelden. Deze handreiking richt zich op gft, maar de informatie kan ook gebruikt worden om een maatwerktraject voor een andere grondstoffenstroom uit te voeren.

1. Inleiding

In juli 2019 is in het kader van het uitvoeringsprogramma VANG huishoudelijk afval het aanvalsplan gft-afval en textiel naar meer en schonere deelstromen gepubliceerd. Een van de projecten uit het aanvalsplan is het uitvoeren van 'maatwerktrajecten kwaliteit gft-afval'. Doel van de maatwerktrajecten is het beter benutten van informatie en data uit de keten om vervuiling aan te pakken.

Verschillende verwerkers en inzamelaars constateren een achteruitgang in de kwaliteit van gescheiden ingezameld gft-afval. Hierdoor kan er minder kwalitatief hoogstaande compost worden gemaakt, zijn de uitdagingen voor de afzet van compost vergroot, wordt meer residu verbrand of gestort en minder CO₂ bespaard. Gemeenten merken in toenemende mate dat verwerkers gft-vrachten afkeuren.

Op basis van sorteeranalyses in de afgelopen twee jaar komt het landelijk gemiddelde percentage vervuiling van gft-afval uit op 3,9% (Bron: Vereniging Afvalbedrijven). Op sommige plekken is de vervuilingsgraad zelfs veel hoger. 32% van de sorteeranalyses voldoet niet aan de gangbare contractnorm van maximaal 5% vervuiling. De vervuiling bedroeg 10 jaar geleden 2,3%. In het jaar 2000 was dat nog maar 0,85%. De vervuiling van 3,9% leidt tot 3 keer zoveel zeefresidu dat als residustroom naar de eind-verwerker gaat. De belangrijkste vervuiling wordt veroorzaakt door gesloten zakken gevuld met restafval en door luiers. De belangrijkste stoffen in de compost zijn kunststof en glas.

1.1 Van maatwerktrajecten tot een handreiking

Er is behoefte aan inzicht in de gehele keten van gescheiden gft-inzameling: van burger tot verwerker. Waar ontstaat de vervuiling en welke oplossingen zijn beschikbaar? Om de keten in beeld te brengen zijn maatwerktrajecten georganiseerd bij vijf verschillende gemeenten. Afhankelijk van de vraag vanuit de gemeente is vanuit verschillende invalshoeken informatie verzameld over de gft-inzameling op detailniveau. Deze informatie leidt tot oplossingsrichtingen.

Handreiking

De ervaringen uit de vijf maatwerktrajecten zijn beschikbaar gemaakt als praktijkvoorbeelden en zijn input voor deze handreiking. In deze handreiking staan duidelijke stappen beschreven waarmee de gemeente zelf de eigen inzameling in kaart kan brengen om gericht actie te ondernemen in het geval van vervuiling van gft-afval. Dit alles wordt ondersteund met inzichten over waar de vervuiling ontstaat, wat voor soort vervuiling er is wat een gemeente kan doen om de vervuiling tegen te gaan.

Vervuiling

De maatwerktrajecten focussen vooral op vervuiling. Dit betreft al het niet organische materiaal dat in het gft-afval wordt aangeboden. Op de 'wel-niet lijst gft-afval' is terug te vinden wat er wel en niet in het gft-afval thuishoort,

Deze handreiking begint met een beschrijving van de maatwerktrajecten. Vervolgens worden stappen gepresenteerd om tot een verbeterde kwaliteit van het gft-afval te komen. Per stap wordt verwezen naar de maatwerktrajecten.

1.2 De maatwerktrajecten

In onderstaande zijn per maatwerktraject/ gemeente de belangrijkste kenmerken benoemd.

Gemeente	A	B	C	D	E
Inzamelaar	Eigen inzamel-dienst	Samenw er-kingsverband	Eigen inzamel-dienst	Samenw er-kingsverband	Samenw er-kingsverband
Stedelijkheidsklasse	Sterk stedelijk	Zeer sterk stedelijk	Sterk stedelijk	Sterk stedelijk	Weinig stedelijk
Tariefdifferentiatie	Nee	Ja, op aanbieden restafval	Nee	Ja, op aanbieden restafval	Ja, op aanbieden restafval
Inzameling GFT-afval	Minicontainers in laagbouw, 1 x 2 weken legen. Verzamelcontainers bij hoogbouw	Minicontainers in laagbouw, 1 x 2 weken legen. Verzamelcontainers voor de hoogbouw	Minicontainers in laagbouw, 1 x 2 weken legen. Verzamelcontainers bij deel hoogbouw	Minicontainers in laagbouw, 1 x 2 weken legen. Verzamelcontainers bij deel hoogbouw	Minicontainers in laagbouw 1 x 2 weken legen. Pilot met verzamelcontainers bij hoogbouw
Inzameling restafval	Verzamelcontainers in bebouwing de kom en minicontainer in buitengebied (1 x 4 weken legen)	Combinatie van verzamelcontainers, minicontainers (1 x 4 weken legen) en zakken	Minicontainers in laagbouw, 1 x 2 weken legen. Verzamelcontainers bij deel hoogbouw	Tariefzak 1 x 2 weken ophalen	Minicontainers in laagbouw, 1 x 4 weken legen. Verzamelcontainers bij hoogbouw
Focus voor maatwerktraject	Inzicht in vervuiling verschillende inzamelroutes	Inzicht in vervuiling slecht scorende routes	Inzicht in vervuiling slecht scorende routes	Inzicht in vervuiling slecht scorende wijken	Pilot met gft-zuilen op verzoek bij hoogbouw

1.3 Acties per maatwerktraject/ gemeente

Per maatwerktraject/ gemeente zijn op basis van beschikbare informatie en behoefte acties geformuleerd en uitgevoerd.

Gemeente	
A	Gemeente A heeft niet te maken met afkeur van gft-vrachten. Voor 2 routes zijn eenmalig de aangeboden containers geschouwd op vullingsgraad en vervuiling.
B	Gemeente B krijgt steeds meer te maken met afkeur gft-vrachten. Voor 2 probleemroutes zijn eenmalig de aangeboden containers geschouwd op vullingsgraad en vervuiling.
C	Gemeente C heeft probleemroutes. In deze routes is eenmalig de vervuilingsgraad vastgesteld.
D	Gemeente D heeft gemeentebreed te maken met afkeur. In een slecht scorende wijk is onderzoek gedaan naar de vervuilingsgraad van de containers en zijn vervolgens de inwoners bevraagd over de oorzaak.
E	Gemeente E heeft nauwelijks problemen met vervuiling in het gft. De inzamelaar handelt eventuele vervuiling in minicontainers effectief af waardoor de gemeente nooit afkeur heeft. In 2020 start de gemeente een pilot met gft-zuilen bij de hoogbouw. Inwoners moeten zich hiervoor aanmelden.

2. Stappenplan

De aanleiding om nader te kijken naar de gft-inzameling heeft vooral te maken met het feit dat gemeenten in toenemende mate te maken krijgen met verwerkers die gft-vrachten afkeuren. Voor gemeenten is dit een signaal om nog specifiekere dan voorheen te kijken hoe vervuiling kan worden voorkomen. Ook zijn er gemeenten die in het kader van een aanbesteding van de verwerking van gft-afval inzicht willen hebben in de soort en mate van vervuiling.

De volgende stappen zijn opgesteld om de gehele gftinzameling wat betreft vervuiling onder de loep te kunnen nemen. Deze stappen worden in dit hoofdstuk verder toegelicht.

1. Verzamel informatie.
2. Volg de keten van een zelf gekozen route/wijk.
3. Bepaal de manier van controle en handhaving.
4. Keuze communicatiestrategie.
5. Leg afspraken vast in contracten met verwerker.

Belangrijkste adviezen samengevat

- Bekijk de gft-inzameling, breng in kaart waar verbetering nodig is en volg de stappen van het maatwerktraject.
- Evalueer samen met de inzamelaar of eigen inzameldienst waar welke verbeteringen mogelijk zijn.
- Kijk naar de huidige manier van controle, handhaving en afhandeling van vervuiling.
- Ben uniform in de communicatie over de scheidingsregel. Dit is belangrijk voor de inwoners die het gft-afval aanbieden.

2.1 Informatie verzamelen

Voordat keuzes gemaakt worden, is het van belang dat alle betrokken partijen om tafel gaan. Waar zitten knelpunten in de gft-inzameling? Welke keuzes moeten gemaakt worden? Welke informatie is al beschikbaar op het gebied van vervuiling? Moet er meer of anders worden gecommuniceerd, gecontroleerd en gehandhaafd?

De volgende basisinformatie is van belang:

- Zijn er verschillende maten minicontainers in gebruik en wat is de inzamelfrequentie?
- Waar staan (verzamel)containers en waarom?
- Zijn verzamelcontainers afgesloten of voor iedereen toegankelijk?
- Hoe is de communicatie rondom gft-inzameling geregeld?
- Welke rol hebben eventuele buurt- of afvalcoaches en/of boa's?
- Zijn cijfers beschikbaar over hoeveelheden en vervuiling (vanuit verwerker)?
- Zijn probleemroutes bekend bij de gemeente of inzamelaar?

2.2 Volg de keten

Aanvullend op de eerste stap kan gekozen worden voor een maatwerktraject. De gemeente en de inzamelaar (bij uitbesteding van de werkzaamheden) bepalen gezamenlijk de focus van het maatwerktraject. Hierbij ligt de focus op het in kaart brengen van de mate en soort vervuiling. Uitvoering van deze stap is aan te bevelen als er geen inzicht is in of twijfel over de vervuiling in relatie tot inzamelmiddel, inzamelfrequentie en wijze van controle en handhaving.

Er kunnen routes geselecteerd worden om de mate en soort vervuiling te onderzoeken. Er zijn verschillende varianten mogelijk, afhankelijk van de behoefte. Er kan onder meer gekeken worden naar het verschil tussen type wijken, bebouwingen of inzamelmiddelen.

Voorbeelden: minicontainers

Voorbeeld 1: minicontainers

In de gemeente A is een route van minicontainers gecontroleerd. Van de gft-minicontainers die buiten stonden om te worden geleegd was 28% in meer of mindere mate vervuild (metingen in de maanden januari en februari). De vervuiling is verspreid in de inzamelroutes aangetroffen en bestaat uit tissues, keukenpapier, luiers, drukwerk, drankkartons en kattengrind. Tijdens de meetperiode waren de containers gemiddeld voor 64% gevuld.

Voorbeeld 2: minicontainers

In de gemeente D zijn in een inzamelroute in een probleemwijk incidenteel gft-containers aangetroffen met alleen maar ander afval dan gft-afval, zoals elektrische apparaten, puin, grond en zakken restafval.

Voorbeeld 3: minicontainers

In de gemeente B is een route van minicontainers gecontroleerd. Van de gft-minicontainers die buiten stonden om te worden geleegd was 11% in meer of mindere mate vervuild (metingen in de maanden januari en februari). De vervuiling is verspreid in de inzamelroutes aangetroffen en bestaat uit tissues, luiers, plastic, kranten, overig papier, hout en organisch keukenafval verpakt in plastic zakjes. Tijdens de meetperiode waren de containers gemiddeld voor respectievelijk 52% gevuld.

De meeste gemeenten gebruiken voor de inzameling van gft-afval in de laagbouw minicontainers. Elk huishouden is op die manier verantwoordelijk voor zijn eigen container. In de hoogbouw zijn verschillende manieren mogelijk om gft-afval in te zamelen. Daar waar mogelijk hebben inwoners soms een minicontainer, maar in de meeste gevallen zijn verzamelcontainers in allerlei vormen in gebruik. De keuze voor gemeenten is vooral of men wel of geen afsluitbare containers inzet. Vrij toegankelijke gft-verzamelcontainers zijn gevoeliger voor vervuiling met ander afval dan containers die alleen te openen zijn met een pas of sleutel door inwoners in de hoogbouw die er bewust voor kiezen om gft-afval gescheiden te houden.

Voorbeelden: verzamelcontainers

Voorbeeld 4: verzamelcontainers

De gemeente E houdt een pilot met het plaatsen van gezamenlijke gft-containers. De container is afgesloten en alleen te gebruiken door de deelnemers. Een afspraak is dat als er vervuiling wordt aangetroffen, de container wordt weggehaald. Dit zorgt voor sociale controle en intrinsieke motivatie van deelnemers om geen vervuiling in de container te doen.

Voorbeeld 5: verzamelcontainers

In de gemeente A is 1 route van niet afsluitbare verzamelcontainers gecontroleerd. 25% was in meer of mindere mate vervuild (metingen in de maanden januari en februari). Tijdens de meetperiode waren de containers gemiddeld voor respectievelijk 64% gevuld.

Voorbeeld 6: verzamelcontainers

In de gemeente D zijn niet afsluitbare verzamelcontainers gecontroleerd. Afgaande op het soort vervuiling (onder andere blikjes en plastic tasjes), wordt deze vervuiling mede veroorzaakt door passanten die deze voorziening gebruiken als openbare afvalbak.

Ketenaanpak

Denk bij het volgen in de keten aan de volgende stappen:

1. Bespreek de aanpak met de inzamelaar (bij uitbesteding) of met de eigen inzameldienst.
2. Volg (een deel van) een route.
3. Visuele controle voor de wagen uit: open minicontainers en noteer de vulgraad en het percentage en type vervuiling.
4. Stel vragen aan de chauffeur over het optreden van vervuiling en probleemroutes.
5. Kijk naar de manier van communiceren, ook in relatie tot de scheidingsregel.
6. Stel vragen aan bewoners over hun ervaringen met afvalscheiding en gft in het bijzonder.
7. Ga kijken bij de overslag/ verwerker: wat gebeurt er met de vracht, hoe meet men vervuiling en wat zijn de storende materialen in hun proces.
8. Voer, indien gewenst, sorteëranalyses uit van de gehele vracht.
9. Bevaag inwoners op het niveau van een route of straat (als bekend is waar de vervuiling optreedt) om meer inzicht te krijgen in hun intrinsieke motivatie om gft-afval juist wel of juist niet zuiver aan te bieden. De informatie die op deze manier wordt verkregen kan helpen bij de aanpak van vervuilers.

2.3 Bepalen controle en handhaving

Het gemeentelijk beleid ten aanzien van het wel of niet legen van gft-containers met vervuiling verschilt per gemeente. Daar waar de ene gemeente werkt met een gele en rode kaartensysteem, waarbij rood betekent niet legen. In een andere gemeente is het beleid er juist op gericht om alle gft-containers te legen (ook als deze zijn verontreinigd met niet gft-afval). In het laatste geval is de kans op afkeur bij de overslag of de verwerker groter. Mogelijk dat de beleidsmaatregel om ook altijd vervuilde containers te legen als onrechtvaardig wordt ervaren door inwoners/ buurtgenoten die hun gft-afval wel zuiver aanbieden.

Tijdens een visuele inspectie, door bijvoorbeeld afvalcoaches, kan vervuiling gesignaleerd worden voordat de container geleegd wordt. Containers met vervuiling krijgen een rode kaart (niet legen) of gele kaart (waarschuwing). Bewoners krijgen dan via deze kaart feedback op hun scheidingsgedrag. Een andere manier van containers controleren op vervuiling is te lezen in het volgende voorbeeld:

Voorbeeld:

Gemeente E werkt met WhatsApp-groepen waarin mensen zitten die meldingen direct kunnen oplossen: de chauffeur die de melding maakt, een coördinator in de uitvoering om aan te sturen, de buurt- of afvalcoach en de boa. Elk inzamelvoertuig heeft zijn eigen telefoon, waardoor de App-groep aan de route is gekoppeld en niet aan de chauffeur persoonlijk. Chauffeurs en beladers zijn in de meeste gevallen alert op vervuiling. Zij kennen ook de probleemgebieden en hotspots. Bij het aantreffen van vervuiling in de container maken ze een foto van de vervuiling en een foto van het adreslabel. Deze worden beiden in de App-groep gezet. Vervuilde containers krijgen een rode kaart en worden niet geleegd. De buurt- of afvalcoach en/ of de boa gaat vervolgens met de bewoners van de probleemadressen in gesprek.

Of gemeenten die gebruik maken van een kaartensysteem per definitie minder afkeur hebben kan op basis van de maatwerktrajecten niet definitief worden vastgesteld. De verwachting is dat dit wel het geval is. Het beleid om alle gft-containers te legen, ongeacht de mate van vervuiling, resulteert in een van de maatwerktrajecten in meer afkeur dan in gemeenten met een kaartensysteem (al dan niet in combinatie met diftar).

Praktische tips

- A. Chauffeurs en beladers weten meestal welke inzamelroutes slecht zijn. Ga af op hun ervaring en selecteer routes die het 'verdienen' om gecontroleerd te worden.
- B. Een controle- en handhavingssysteem dat erop is gericht om sterk vervuilde gft-containers niet te legen en inwoners hierop aan te spreken, beperkt de kans op afkeur van de gehele vracht bij de overslag/ verwerker. De vraag die ook gesteld moet worden is of de (financiële) inspanningen en het extra milieurendement structureel opwegen tegen de meerkosten bij afkeur en het verlies aan milieurendement.
- C. Het gebruik van een systeem van gele en rode kaarten of vergelijkbaar is alleen succesvol bij een consequente aanpak ingebed in de inzamelorganisatie.
- D. De inzet van een 'buurt- of afvalcoach' en/of boa is essentieel om de vervuilers te overtuigen wat de consequenties zijn van hun gedrag.
- E. Belangrijk is om vast te stellen of de vervuiling te maken heeft met een gebrek aan kennis dan wel dat deze moedwillig gebeurt.
- F. WhatsApp-groepen waarin chauffeurs, opzichters, buurt- en afval-coaches en boa's elkaar informeren over aangetroffen vervuilingen en direct actie kunnen ondernemen heeft zich bewezen en kan een prima instrument zijn om de vervuiling in de hand te houden. Uiteindelijk is het van belang dat inwoners persoonlijk worden aangesproken op hun verkeerde gedrag.

2.4 Keuze communicatiestrategie

De keten begint bij de inwoners die het gft-afval aanbieden in de container. Bewoners moeten bekend zijn met de aanbiedregels en deze begrijpen. De scheidingsregel duidelijk uitleggen is hierbij essentieel. Probeer feedback van bewoners te krijgen over de communicatiestrategie, dit kan onderdeel zijn van het maatwerktraject. Op deze wijze kunt u bepalen wat het kennisniveau van bewoners is en waar meer of anders over gecommuniceerd kan worden.

Praktische tips

- A. De nieuwe wel/niet-lijst, ontwikkeld in samenwerking met de NVRD, RWS, de Vereniging Afvalbedrijven (VA) en Milieu Centraal, moet het scheiden van gft-afval gemakkelijker maken. De nieuwe landelijk uniforme gft-wel-niet lijst heeft als doel meer duidelijkheid te scheppen op het gebied van gft-scheiding. De lijst en de gebruikte termen moeten voor iedereen te begrijpen zijn. Ook worden communicatiemateriaal en tips&tricks ontwikkeld ter ondersteuning van de lijst. Deze wel/niet-lijst wordt in de loop van 2020 gepubliceerd.
- B. Termen als biobased plastics en bio-afbreekbare plastics zetten mensen op het verkeerde spoor. Benadrukt moet worden dat geen enkel soort plastic in de gft-container mag en dit behoeft een betere voorlichting. In de communicatie kan worden meegenomen dat enkel 'speciale composteerbare gft-inzamelzakken', die dus niet uit kunststof bestaan, wel als hulpmiddel gebruikt mogen worden.
- C. In voorlichtingscampagnes is het ook belangrijk om inwoners praktische handvatten te bieden om gft-afval te scheiden, afval te voorkomen en op te roepen hun tips te delen. Een hulpmiddel kan zijn om afvalbakjes voor in de keuken beschikbaar te stellen voor inwoners die dat willen. Een van gemeentewege beschikbaar gesteld afvalbakje om organisch keukenafval te kunnen bewaren wordt niet door alle inwoners op prijs gesteld. Het gebruik dient plaats te vinden op vrijwillige basis.

2.5 Afspraken vastleggen in contracten

Niet alle gemeenten herkennen zich in de problemen over de kwaliteit van het gft-afval. Er vindt in die situaties dan geen afkeur plaats of, indien dit wel het geval is, geen of onvoldoende terugkoppeling vanuit de verwerkers. Verwerkers zijn sinds ca. 2019 actiever met het stringent hanteren van acceptatiecriteria en terugkoppeling hierover met gemeenten indien de gebruikelijke contractnorm van maximaal 5% vervuiling wordt overschreden. De afkeurprocedures zijn echter niet altijd voldoende gedetailleerd en inzichtelijk voor gemeenten. Waarom wordt een bepaalde vracht afgekeurd? Bij welk percentage vervuiling is een gedeeltelijke of volledige afkeur van een vracht aan de orde? Waaruit bestaat de vervuiling en hoe wordt deze vastgesteld?

Afnemers van compost stellen steeds hogere eisen. Compost met vervuiling door bijvoorbeeld glas of plastic deeltjes wordt niet gewaardeerd. Verwerkers zijn van mening dat de 5% norm wat betreft maximale vervuiling zoals die meestal in aanbestedingen wordt meegenomen terug moet naar een niveau van 1 à 2%.

Verwerkers zullen richting gemeenten nog meer en duidelijker moeten communiceren dat het uiteindelijke residu een factor tot 3 is van de gemeten vervuiling. Punt van aandacht is de manier waarop het gft-afval wordt aangevoerd. Bij bulktransport is de herkomst niet meer herleidbaar.

Praktische tips

- A. Voor gemeenten is het belangrijk dat verwerkers gedetailleerder terugkoppelen waarom (delen van) vrachten worden afgekeurd. Wat zijn de afkeurcriteria en hoe hanteren verwerkers deze in de praktijk.
- B. Belangrijk voor gemeenten is ook om te weten waaruit de vervuiling bestaat, zodat terugkoppeling hierover met de inwoners mogelijk is.
- C. Om vanuit verwerkers kwalitatief goed en afzetbare compost te kunnen garanderen, is het noodzakelijk dat de kwaliteit van het ingezamelde gft-afval verbetert. Gemeenten kunnen hieraan een wezenlijke bijdrage leveren. Enerzijds door in aanbestedingen een scherpere acceptatienorm af te spreken, anderzijds door richting inwoners nog meer en duidelijker te communiceren wat het belang is van schoon aan te leveren gft-afval en hierop ook te handhaven. Voor meer handreikingen over contracten zie: handreiking kwaliteitsverbetering gft-afval via verwerkingscontracten beschikbaar op de VANG-HHA website.

De 'Handreiking aanpak vervuiling gft-afval' is een product van het Uitvoeringsprogramma VANG Huishoudelijk Afval. Dit product is tot stand gekomen met de medewerking van de Verenigde Afvalbedrijven in het kader van het 'Aanvalsplan gft-afval en textiel, naar meer en schonere deelstromen'.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

Helpdesk VANG-HHA

088 377 00 30

www.vang-hha.nl

April 2020

Het Uitvoeringsprogramma VANG-HHA wordt uitgevoerd door:

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

